

реципієнтом через посередництво польської мови, оскільки українсько-польські мовно-культурні, соціально-економічні і політичні контакти були чи не найінтенсивнішими.

Процес переймання лексичних запозичень українською мовою по-різному коментується в лексикографічних джерелах; розбіжності спостерігаються у висвітленні питань шляхів і часу запозичування. Опрацювання пам'яток української мови XVI-XVII ст., ЛРК зокрема, дозволило внести уточнення щодо шляхів і часу засвоєння українською мовою латинізмів, полонізмів, германізмів тощо, проте вважати цю складну проблему вже розв'язаною було б передчасним. У цьому контексті видається необхідним створення словника лексичних запозичень, який би відбивав часові рамки і шляхи проникнення запозичених лексем в українську мову і базувався б на найновіших дослідженнях різножанрових і різночасових пам'яток та на найповніших сучасних картотеках історичних словників слов'янських мов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Детальніше див.: Жигецький П. И. Очерк литературной истории малорусского наречия в XVI и XVII вв. – Т. 1. – К., 1889. – 102 с.; Перетц В. Українські синаксари в кийвських та львівських Триодях XVII-XVII ст. Епізод з історії "простої мови" на Україні. // Науковий збірник за рік 1925. – К., 1926. – С. 67-84; Плющ П. П. Нариси з історії української літературної мови. – К.: Наукова думка, 1958. – 291 с.; Огієнко І. Українська літературна мова XVI ст. і український Крехівський Апостол 1560-х років. Літературно-лінгвістична монографія. – Варшава, 1930. – Т. 1. – 520 с.; Булаховський Л. А. Питання походження української мови. – К.: Вид-во АН УРСР, 1956. – 220 с.; Толстой Н. И. Взаимоотношение локальных типов древнеславянского литературного языка позднего периода (вторая половина XVI-XVII вв.) // Славянское языкознание. Доклады советской делегации. V Международный съезд славистов. – М.: Наука, 1962. – С. 230-272.; Лев В. Борьба за народную мову в церковному вжитку. Спроби перекладу Святого Письма від 16-го століття почавши. // Наукові записки УВУ. – Мюнхен, 1988. – Ч. 13. – С. 169-184.
2. Жлуктенко Ю.О. Мовні контакти. – К.: Вид-во Київ. ун-ту, 1966. – 135 с.
3. Иванчикая А.А. Заимствование иноязычной лексики и ее освоение. – К.: Вища школа, 1980. – 159 с.
4. Історія міст і сіл УРСР: Полтавська область. – К.: Вид-во АН УРСР, 1967. – 620 с.
5. Історія української культури. – Т. 2. – К.: Наукова думка, 2001. – 847 с.
6. Коломієць В.Т. Розвиток лексики слов'янських мов у післявоєнний період. – К.: Вид-во АН УРСР, 1973. – 178 с.
7. Лохвицька ратушна книга другої половини XVII ст. – К.: Наукова думка, 1986. – 219 с.
8. Німчук В. В. Староукраїнська лексикографія в її зв'язках з російською та білоруською. – К.: Наукова думка, 1980. – 304 с.
9. Первольф И. Славянская взаимность от древнейших времен до XVIII в. – СПб., 1874. – 256 с.
10. Рихардт Р. Польские заимствованные слова в украинском языке. Richardt, 1957. – 217 с.
11. Русанівський В.М. Польська ділова мова XVI – XVII ст. як джерело вивчення її історичних взаємин з українською // Славістичний збірник. – К.: Вид-во АН УРСР, 1963. – С. 86-97.

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЕСУМ	— Етимологічний словник української мови. У 7 т. // За ред. О.С.Мельничука – Т. 1. – К., 1982; Т. 2, 1985; Т. 3, 1989.
ІСУМ	— Словник української мови XVI – першої половини XVII ст. Список використаних джерел. – Львів, 1994; Вип. 1. – Львів, 1994; Вип. 2. – Львів, 1994; Вип. 3. – Львів, 1996; Вип. 4. – Львів, 1997; Вип. 5. – Львів, 1998; Вип. 6. – Львів, 1999; Вип. 7. – Львів, 2000; Вип. 8. – Львів, 2001; Вип. 9. – Львів, 2002; Вип. 10. – Львів, 2003; Вип. 11. – Львів, 2004; Вип. 12. – Львів, 2005; Вип. 13. – Львів, 2006.
ІСУЯ	— Тимченко Є. Історичний словник українського язика. – Х., 1930–1932./Фотопередрук О.Горбача. – Мюнхен, 1985.
Срезн.	— Матеріали для Словаря древнерусскаго язика по письменнымъ памятникамъ. Трудъ И.И.Срезневскаго. – СПб., т. 1–3, 1893–1912.
ССУМ	— Словник староукраїнської мови XIV – XV ст. // За ред. Л.Гумецької. – Т. 1–2. – К., 1977–1978.
SP	— Słownik polszczyzny XVI wieku. PAN. – Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk: PAN. Т.1 – 25, 1966 – 1997.
SSP	— Słownik staropolski. – Wrocław – Kraków – Warszawa: PAN. Т. 1–10, 1953–1993.
ЛРК	— Лохвицька ратушна книга другої половини XVII ст. – К., 1986.
МСТ	— Матеріали до словника писемної та книжної української мови XV-XVII ст. – К., 2003. – Кн. 1-2
Булька	— Даўня запазычанні беларускай мовы. – Мінск, 1972.
Rybicka	— "Rzeczowniki zapożyczone z łaciny w języku polskim XVII wieku (na materiale literatury pamiętnikarskiej)" – Wrocław, 1973.
Фасмер	— Фасмер М. Этимологический словарь русского языка. В 4 т. – М., 1964–1973.

Great interest of linguists to problem of acceptance of lexical adoptions and their adaptation into system of language-recipient is caused by large quantity of theses adoptions inside Ukrainian literate sources of XVI-XVII centuries. Ukrainian literal sources in XVI-XVII centuries notify presence of big amount of lexical adoptions, larger part of them have appeared in Ukrainian language in XIV-XV centuries. Every adoption has its own history, that includes time of reception, way of intrusion and multilevel adaptation.

Key words: adoption, language-recipient, multilevel adaptation.

М. С. Делюсто

РЕАЛІЗАЦІЯ СЛОВОЗМІНИ КІЛЬКІСНИХ ЧИСЛІВНИКІВ У ДІАЛЕКТНОМУ ТЕКСТІ

У статті на прикладі окремої говірки досліджується словозміна кількісних числівників. Автор визначає центральні, периферійні та лакунарні форми нумеративів у граматичній системі, спираючись при цьому на діалектні тексти української степової говірки межиріччя Дністра і Дунаю.

Ключові слова: говірка, діалектний текст, числівник, граматична форма, словозміна.

Визначення морфологічного статусу числівника, кількість його розрядів та відмінкових парадигм – питання, які ще не мають у мовознавстві однотайної відповіді. Різне розуміння числівникової природи дало підстави лінгвістам кваліфікувати його або як повнозначну частину мови [1], або як аналітичну (лексичну) морфему [18], [9], або й не виділяти

такі слова в окремий морфологічний тип, вказуючи на їх функціонування в межах іменників, прикметників, прислівників [24].

Числівники «не утворюють єдності і не мають жорстких правил уживання» [2, 7]. Система їх відмінювання в українській літературній мові є складною, про що свідчить виділення «десяти типів відмінкових парадигм» лише кількісних числівників [8, 175]. За чисельністю та різномірністю словозміни цей морфологічний клас можна зіставити лише із займенниками. На складність системи словозміни впливає й така невід'ємна граматична риса числівників, як регулярна сполучуваність з іменниками.

Дослідники відзначають, що особливістю числівників, порівняно з усіма іншими частинами мови і лексико-граматичними групами, є їх чітка і послідовна системна організація [19, 16], хоча точніше було б сказати, що особливістю числівників є їх складна, а щодо діалектів – нечітка і непослідовна організація, зокрема, коли йдеться про морфологічний рівень. З лексичного погляду – це відносно проста система, бо числівник представляє обмежена кількість коренів, він є слабо поповнюваною частиною мови.

Діалектологи вважають, що числівникові притаманна велика кількість форм у різних говорах української мови [7, 193], а специфічні риси його парадигматики пов'язані з особливостями у відмінюванні іменників та прикметників [6, 118].

Зазначимо, що опис функціонування числівника в українських діалектах донині не мав системного характеру, а полягав насамперед у ілюстрації його відмінностей у зіставленні з літературною мовою (див. праці Й.О. Дзедзельського [15], Г.Ф. Шила [29], В.С. Ващенко [7], Д.Г. Бандрівського [4], Я.Д. Нагіна [22], М.І. Сюська [28], Н.П. Прилипка [26], [27] тощо). П.Ю. Грищенко пише, що «такий підхід сьогодні не забезпечує адекватного відтворення діалектної субстанції» [14, 11], і обґрунтовує прийом дослідження говіркових одиниць виключно на базі діалектних текстів [12-14]. «Текст як об'єкт граматики відкриває широту огляду, надає цілісності і цілеспрямованості дослідницькому погляду» [17, 52], а тому дослідження морфології нумератива на підставі свідчень діалектних текстів видається доцільним.

С.П. Бевзенко відзначає, що українська діалектна мова характеризується двома різновидами морфологічних відмінностей – зумовленими особливостями фонетики місцевих діалектів і викликаними різними напрямками дії граматичної аналогії (індукції) [5, 14]. Розгляд граматичних явищ, зокрема числівникових форм, у світлі діалектних текстів визначає й інші відмінності діалектної мови на рівні морфології, що пов'язані з різною функціональною навантаженістю та представленістю граматичних форм у говорах.

З метою системного й послідовного аналізу діалектної морфології числівника застосовуємо інваріантну модель-матрицю його опису, створену насамперед на базі граматики української літературної мови. На основі статистичних даних перевіряємо, як вона співвідноситься з реальним функціонуванням нумератива в говірці.

Аналіз діалектних текстів говірки с. Шевченкове Кілійського р-ну Одеської обл. обсягом понад 10 др. ар. засвідчує, що більшість із виявлених 1012 числівникових форм не відрізняється від тих, які відомі в інших степових говірках та в інших українських говорах, а деякі тотожні літературним формам. На тлі цих інтегральних морфологічних рис виділяються специфічні, пов'язані із синтаксичним зв'язком числівника та іменника, спрощенням та уніфікацією нумеративної словозміни. Зауважимо, що спрощення та уніфікація парадигм цієї частини мови спостерігаються і в інших слов'янських мовах [11, 115].

Ядром числівникової системи досліджуваної говірки є кількісні нумеративи (668 словоформ), серед яких власне-кількісні складають 569 словоформ, збірні – 44, неозначено-кількісні – 30 та дробові числівники – 25. Порядкові числівники вживаються носіями говірки майже у двічі рідше (344 словоформи). За структурою текстова репрезентація кількісних нумеративів така: прості (567 словоформ), складні (33 словоформи) та складені (68 словоформ).

Загалом словозміна кількісних числівників у говірці характеризується тим, що переважна більшість нумеративів цього лексико-граматичного розряду не має часткової парадигми числа (крім *один*), їм не властива категорія роду (крім *один* і Н.в. / Зн.в. *два*), відмінкова система кількісних числівників характеризується значною функціональною лакунарністю.

Числівник *один* має таку парадигму:

Однина, ч.р.: Н.в. – \emptyset (21 словоформа), Р.в. – *-ого* (2), Д.в. – *-ому* (1), Зн.в. – \emptyset (4), О.в. – *-им* (1), М.в. – *-ому* (2), *-ім* (2); с.р.: М.в. – *-ім* (2); ж.р.: Н.в. – *-а* (7), Р.в. – *-оїй* (5), Зн.в. – *-у* (3), М.в. – *-ій* (1). **Множина**: Н.в. – *-і* (7), Р.в. – *-іх* (1), Зн.в. – *-і* (2).

У Р.в. однини жіночого роду в текстах він представлений тільки з флексією *-оїй* (Р.в.) (5 випадків) за можливих у літературній мові варіантів *-ійейі* / *-оїй* (*доїшли до одноїї хати*; з *одноїї тракторноїї бригади*). М.в. чоловічого та середнього родів цього числівника фіксуємо з варіантними флексіями *-ому* / *-ім* (*в одн'ім плат'ї ход'у*). Форми Р.в. множини мають флексію *-іх*, як і у прикметників м'якої групи.

Реалізовані у текстах форми числівника *один* свідчать, що у говірці його словозміна уподібнюється до словозмінної системи прикметника; на це вказують спільні відмінкові флексії.

Увагу привертає і те, що у мовленні носіїв говірки цей нумератив часто прономіналізується, напр.: *а в нас один ходіу і: на Пасху спов'їдалис'а й да'вас'у приломл'ен'їйе*; *а там була одна / е / на ваш'їй / е / край'ї /мама знайе*.

Числові найменування *два*, *три*, *чотири* у досліджуваній говірці, як і в інших говорах, мають багато спільного у відмінюванні, протиставляються іншим назвам чисел.

Числівник *два* функціонує у формах – *два* (ч. р.) *два годи*; і *дві* (ж.р.) *дві д'їйки*. Його відмінювання характеризують наступні флексії: ч.р. Н.в. – *-а* (14 словоформ), Р.в. – *-ох* (2) / *-ух* (1), Зн.в. – *-а* (53); ж.р. Н.в. – *-і* (5), Зн.в. – *-і* (17).

Нумератив *три* має закінчення: Н.в. – *-и* (10 словоформ), Р.в. – *-ох* (4), Зн.в. – *-а* (34). Числівник *чотири* зафіксовано з флексіями: Н.в. – *-і* (9) / *-и* (1), Р.в. – *-і* (4), Зн.в. – *-і* (12), М.в. – *-ох* (1).

Числівник *двійа́носто* має фонетичні варіанти *дев'а́носто*, *де^ва́носто*, *див'а́носто*, що властиві й іншим говорам південно-східного наріччя, зокрема полтавським [7], а також деяким південно-західним [10, к.73].

Числівники на позначення сотень *дв'і́с'т'и-дв'а́ц'от* у аналізованих текстах виступають тільки у формах Н.в. – *i*, *Ø* (усього 2 словоформи), Зн.в. – *-i*, *-a*, *Ø* (усього 14) та Р.в. – *Ø* (1). У Р.в., як і у числівників інших парадигматичних типів, фіксуємо форму Н.в. (Зн.в.): *йа до́лжна по́в'єрх'н'а́цот' по́д'учат'*. Д.в., О.в. та М.в. цих нумеративів не мають реалізації взагалі. С.П. Бевзенко відзначає, що «у ряді південно-західних діалектів, зокрема в галицько-буковинських і карпатських говорах, числівники на позначення сотень рідко коли відмінюються»; «у переважній більшості карпатських говорів, зокрема середньокарпатських, числівники 200-900 зовсім не відмінюються» [5, 118-119]. Таким чином, у діалектній мові відчутним є процес втрати парадигматики нумеративами цього типу, що підтверджує й аналіз морфологічної системи говірки с. Шевченкове.

Спостерігаємо такі фонетичні реалізації числівників цього типу: *чо́тур'іста*; *п'а́цот*, *п'а́цот*; *ш'і́с'от*; *дв'і́ац'от*, *д'є^ва́цот*.

Серед власне-кількісних числівників іменникового походження зафіксовано лексему *тис'а́ча*, що входить у складені числівникові одиниці та змінюється, виходячи з наявних форм (Одн.: Н.в. – *-а* (5 словоформ), Р.в. – *-i* (8) Зн.в. – *-у* (2); Мн. Р.в. – *Ø* (4)), за зразком іменників I відміни (*і́деши т'ишич'у м'єтр'і́у*; *на чо́тур'і т'ис'ач'і мла́д'єнцє^в'і́у*; *а в'ін у кол'хоз'і в́з'а́у сто дв'а́ц'ат' в'ос'єм' т'ис'ач' до́лар'і́у*), та нумератив *ми́л'і́ард* (*ми в'оз'мем' гро́шей на ми́л'і́арди*), який, очевидно, має парадигму іменників II відміни.

Фіксуємо також фонетичні варіанти *т'ишич'і*, *т'ишич'і*, напр.: *в́з'ала йа ба́т'іночки / дала дв'і́ / дв'і́ т'ишич'і́ / за ба́т'і́нки*.

Складені кількісні числівники представлені в текстах 68 формами: Н.в. – 22 словоформи; Зн.в. – 43. Діалектності уникають їх вживання у непрямих відмінках. Усі виявлені складені числівники виступають тільки у формі Н.в. / Зн.в., навіть у значенні Р.в. (3 випадки): *к'ілогра́м до сто п'а́д'і́с'ат' до дв'і́ст'і́*; *мо́йа ба́ба до дев'а́носто ч'є^вт'ур'і́ в'оди в'жила*. А.М. Мукач відзначає, що у наддунайських говірках при вживанні кількісних складених числівників у непрямих відмінках змінюється лише останнє слово: *бу́де близ'ко дв'і́ст'і́ три́ц'а́ти хат* [21, 11]. Однак й вона фіксувала випадки, коли кількісні числівники у непрямих відмінках зберігають початкову форму.

Збірні числівники у текстах репрезентовано формами *дво́йє*, *т'ро́йє*, які утворені від відповідних коренів кількісних числівників за допомогою форманта *-ой-* (<**-oj-*) і флексії *-e* [27], та числівниками *ч'єт'є^вро*, *п'і́ат'єро*, *ш'єст'єро*, *в'ємеро*, *в'ос'єро*, словотворчим формантом яких є колишній суфікс *-єр* (<**-єр-* / *-єг-* / *-єг-*). Зустрічаємо й парні збірні числівники *о́бидва* (<*оба* + *д'єва*) і *о́бойє* (<*оба* + **-oj-* + *e*), напр.: *а у́ до́чки т'о́же в'є в'іу́чили'а х'ло́пц'і о́бидва*; *да / та см'і́йц'і: а о́бойє*; *в чор'ни́ і і́дут' о́бойє*. Функціонування в українських говорах насамперед збірних числівників від двох до десяти відзначає й Н.П. Прилипка [27].

У формі Н.в. ці числівники поєднуються переважно з іменниками, що позначають істот, напр.: *в'ємеро д'і́м'єй*, *о́нук'і́у ч'єт'єро*, *п'і́ат'єро соба́чат*, рідше з іменниками, які називають неістот: *по дво́йє п'лат'і́у*; *на т'ро́йє п'лат'і́у*; *по т'ро́йє в'уток*.

При позначенні кількості істот та осіб спорадично фіксуємо у Н.в. випадки уживання кількісного числівника (*а йа́к'і́с' два п'і́аниц'і́ зайи́ли / под'и́вили'а / во́на са́ма, в́з'а́у два в'тарост'і́, п'і́т'ходит' т'ри́ муш'і́ч'і́ни*), – що вказує на хитання щодо вибору відповідної числівникової форми і нечіткість значеннєвої інтерпретації кількісних та збірних нумеративів носіями говірки. Ці факти підтверджують висновок, зроблений на матеріалі літературної мови, «що протиставлення збірності і власне-кількості в числівникових формах занепадає і формально збірні числівники стають додатковим засобом вираження власне-кількості» [8, 161].

Система відмінкових форм збірних числівників виявляється різноманітною, порівняно з формами кількісних числівників; у текстах зафіксовано Н.в. – *-є/-о* (32 словоформи); Р.в. – *-ах* (1), Д.в. – *-ім* (1) / *-ом* (1), Зн.в. – *-є/-о* (9). Форми О.в. й М.в. таких нумеративів у аналізованих текстах не представлені. Серед непрямих відмінків таких числівників вирізняється форма Д.в. з флексією *-ім* (*т'ро́йім д'і́т'ам*). Фіксація цієї відмінкової форми вказує на те, що збірні числівники у говірці зберігають власну систему словозміни, на відміну від літературної мови, де вони мають тотожні з кількісними непрямі форми, а отже, можуть розглядатися не як окремі лексико-граматичний розряд, а як форма Н.в. кількісних числівників.

Зауважимо, що дослідники степових говірок відносили до їх синтаксичних загальноговіркових рис уживання збірного числівника у називному відмінку у функції складеного підмета, до якого належить й займенник: *т'ро́йє йі́х бу́ло, дво́йє нас бу́ло* [16]. У записаних текстах ця функціональна особливість збірних числівників також відбита: *а во́ни на ро́боту хо́дили т'ро́йє / Марко й В'єра й ма́ма; ма́ма пом'і́рає оста́в'ємос' ми са́м і / о́це п'і́ат'єро нас*.

Серед неозначено-кількісних числівникових форм привертає увагу числівник *н'єско́л'ко* (6 випадків уживань), відповідник літературних *кілька* або *декілька*, який керує формою Н.в. однини або Р.в. множини, напр.: *і́: пере́йшла в п'і́ятий клас по́ходила н'єско́л'ко в'ре́м'я; про́йшло н'єско́л'ко в'ре́м'я; н'єско́л'ко чо́лов'єк соб'і́ралос'а / та куп'і́ли а́ли*. У текстах говірки цей числівник функціонує лише у формі Н.в. однини, тому можна припустити, що, як і числівникові займенники *с'т'і́л'ки*, *с'к'і́л'ки*, він є незмінюваним, а отже у зіставленні з інваріантною моделлю характеризується високим ступенем лакуарності.

Неозначено-кількісні числівники представляють й лексеми *ба́гато* (17 випадків уживань) і *ма́ло* (7), які у досліджуваних текстах також не змінюються. Нумератив *ба́гато* є найпоширенішим і має похідні, утворені за допомогою суфіксальних морфів *-ц'к'*, *-єн'к'*, (*ба́гац'ко*, *ба́га'єн'ко*) та редуплікацією (*ба́гац'ко* □ *ба́гац'ко*), напр.: *йі́х ба́га'єн'ко бу́ло*; *д'і́учата т'ребу́ют ба́гац'ко гро́шей; ба́гац'ко* □ *ба́гац'ко л'у́дей по́ум'рало*. Числівники *ба́гато*, *ма́ло* керують іменниковим словом у Р.в. множини, напр.: *валт та йі́х в'овна х'ата / йа́к йі́х ба́гац'ко о́нук'і́у а по в'ар'і́ та* □ *йі́ по'р'об'і́й*.

У текстах як неозначено-кількісний числівник виступає також іменник *куча*: *їа прогнїла оце кучу год на х'ф'ерм'ї / на ст'ройк'ї; а там тожє куча / куча проблем*.

Дробові числівники, що «вказують на точну кількість частин, виділюваних в складі цілого» [8, 162], представлені в говірці словами та словосполученнями, спільними з літературною мовою та багатьма іншими говорами української мови.

Як і у інших говорах усіх трьох наріч [26], фіксуємо у текстах сполучення «кількісний числівник + іменник + прийменник + елемент *половина*» (5 одиниць). Останній компонент за морфологічними характеристиками належить до іменника і виступає в О.в. однини: *с'к'їки їїї' було два ґоди с половинойу чи три ґод'їка?; і чо'тур'ї тииш'ї: і половинойу з'роиш'ї*.

Семантика позначення частин від цілого виражається іменником *половина* (3 словоформи): *їїх половици не'ма вже; може вс'а вулиц'а ска'зат' і половина се'ла*. Фіксовано випадок функціонування цього слова у Р.в. у формі Н.в.: *їс полови'їна їм'їс'ац'а нач'їнайїт'*. Це явище, на думку А.М. Муқан, характеризує й інші говірки Наддунав'я [21].

Рідше зустрічаємо числівник *п'їтора* (<**roľь vьtora*) (4 одиниці): *їак х'л'опчика род'їла / то 'нада п'їтора їм'їс'ац'а / сорок ден' не' / не'ку'да із д'вору*. Дробовий нумератив *п'їтора* (кол. ч.р.) характеризується незмінваністю, про що свідчить його фіксація й у позиції *п'їтори* (кол. ж.р): *їа мала под'л'ч'їт' п'їтора тииш'ч'ї; там по п'їтора тииш'ї свїней оце*□ж.

Найуживанішими є сполучення слів *п'ї, пол* з Р.в. однини іменника (12 одиниць): *їм'ер по'том ч'ерез п'їго'да / по'том так 'д'їти поїав'л'алис'; їак с'п'їдн'а 'сонце / їак 'всар'ї перес'танут' їдем зу'л'ат' туд'а; у'чили'с'а в А'дес'ї при інст'їтут'ї / полго'да; і так їа в 'нейї про'була полго'да; с полде'в'їа'того до дес'а'т'ї*.

Числівники *п'ї* (<**roľь*) та *пол*, як і в літературній мові, є незмінваними і фонетично зростаються з іменником. У текстах знаходимо 5 форм числівника *п'ї* і 7 форм *пол*, а тому відзначаємо варіантність цих числівникових форм у досліджуваній говірці.

До числівників цього розряду належить й словосполучення «порядковий числівник + іменник *час'т'»* (1 випадок уживання): *в'їн бу'ї 'ангел' / сил'но кра'с'ївий і титку'сїї' т'р'ем'у час'т' 'ангол'її на 'неб'ї*.

Таким чином, аналіз словозміни кількісних числівників у діалектних текстах говірки с. Шевченкове свідчить про значно простішу їх парадигматичну будову, порівняно з літературною мовою, що виявляється у тяжінні до аналітизму, тенденції до втрати відмінювання і підтверджується фіксацією нумеративів переважно у формах Н.в. / Зн.в., а також відносно регулярно заміною рідко зустріваних форм Р.в. формами Н.в. й відсутністю реалізації значної кількості числівникових форм у мовленні діалектоносіїв, тобто їх функціонально лакунарністю, яка характеризується градуальністю і має два ступені вияву – високий і низький. Низький пов'язаний з наявністю значення грами Р.в., але заміною її форм формами Н.в. / Зн.в. (числівники *чо'тур'ї, п'їят'-'деві'їат', дес'ат'-'т'риц'ї:'ат'; сорок, дев'їа'носто, сто* та ін.). Високий ступінь лакуарності позначений відсутністю реалізації у мовленні діалектоносіїв і відмінкових значень Д.в., О.в. та М.в., і відповідних форм (числові назви *д'в'їс'т'ї – дев'їа'ц'ї:от*, усі складені тощо).

І.Г. Матвіяс зазначає, що «всі сучасні морфологічні форми української літературної мови базуються на відповідних формах, що вживаються в говорах», а їх варіантність зумовлена наявністю великої кількості відповідних говіркових форм [20, 65]. Однак опис лише невеликої частини числівникових форм як фрагмента граматичної системи говірки с. Шевченкове, а також деякі дослідження граматики числівника інших українських говірок, змушують замислитися над справедливістю цього твердження стосовно числівника й показують, що його словозміна в літературній мові має суттєвіші, порівняно з іншими частинами мови, відмінності від діалектної.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арполенко Г.П., Городенська К.Г., Щербатюк Г.Х. Числівник української мови. – К.: Наукова думка, 1980. – 242 с.
2. Арутюнова Н.Д. Проблема числа // Логический анализ языка. Квантитативный аспект языка. – М.: Индрик, 2005. – С. 5–21.
3. Атлас української мови: у 3-х т. – т.3. Слобожанщина, Донеччина, Нижня Наддніпрянщина, Причорномор'я і суміжні землі. – К.: Наукова думка, 2001. – 271 с.
4. Бандрівський Д.Г. Говірки Підбузького району Львівської області. – К.: Вид-во АН УРСР, 1960. – 104 с.
5. Бевзенко С.П. Відмінності української діалектної мови на морфологічному рівні // Українська діалектна морфологія. – К.: Наукова думка, 1969. – С. 5–14.
6. Бевзенко С.П. Українська діалектологія. – К.: Вища школа, 1980. – 246 с.
7. Ващенко В.С. Полтавські говори. – Харків: Вид-во Харківського ун-ту, 1957. – 539 с.
8. Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академ. грамика укр. мови. / За ред. І.Р.Вихованця. – К.: Унів. вид-во «Пульсар», 2004. – 400 с.
9. Вихованець І.Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. – К.: Наукова думка, 1988. – 256 с.
10. Герман К.Ф. Атлас українських говірок Північної Буковини: Словозміна, службові слова. – Том II. – Чернівці: «ПРУТ», 1998. – 215 с.
11. Гловинская М.Я. Изменения в склонении числительных в русском языке на рубеже XX-XXI веков // Язык в движении: к 70-летию Л.П.Крысина. – М.: Языки славянской культуры, 2007. – С. 106–116.
12. Гриценко П.Ю. Тексти як джерело дослідження українських говірок Румунії // Українські говори Румунії. – Едмонтон – Львів – Нью-Йорк – Торонто, 2003. – С. I–XVI.
13. Гриценко П.Ю. Тексти як джерело дослідження чорнобильських говірок / Говірки Чорнобильської зони. Тексти / Відп. ред. Гриценко П.Ю. – К.: Довіра, 1996. – С. 7–23.
14. Гриценко П.Ю. Текст як простір вияву діалектних явищ // Збірник лінгвістичних праць: до 60-річчя проф. О.А.Колесникова. – Ізмаїл, 2000. – С. 9–15.
15. Дзедзевський І.А. Украинские говоры Нижнего Поднестровья: автореф. дисс. ... канд. филол. наук. – Одесса, 1952. – 15 с.
16. Дроздовський В.П. Південнобессарабські українські говірки // Праці X республіканської діалектологічної наради. – К.: Наукова думка, 1961. – С. 132–156.
17. Золотова Г.А. Грамика в контексте филології // Научные доклады филологического факультета МГУ: Выпуск 4. – М.: Изд-во МГУ, 2000. – С. 43–52.
18. Курилович Е. Очерки по лингвистике. – М.: Изд-во иностр. лит., 1962. – 456 с.
19. Лукінова Т.Б. Числівники в слов'янських мовах (порівняльно-історичний нарис). – К.: Наукова думка, 2000. – 371 с.